

IDENTITA A PRETRVÁVANIE V ČASE

Martin Schmidt

Identita a pretrvávanie v čase

Identita a pretrvávajúce v čase

Recenzenti:

Mgr. Pavol Labuda, PhD.

Mgr. Juraj Odorčák, PhD.

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2019

ISBN 978-80-557-1531-5

OBSAH

Úvod.....	4
KAPITOLA 1 ČAS	
Úvod.....	6
1.1. Relačné a substanciálne chápanie času.....	7
1.2. Plynutie času.....	9
1.3. Časopriestor, relativita pohybu a relativita simultánnosti.....	12
1.4. Štvordimenzionálny svet.....	18
Záver.....	19
KAPITOLA 2 PRETRVÁVANIE V ČASE	
Úvod.....	21
2.1. Endurantizmus.....	22
2.2. Perdurantizmus.....	23
2.3. Exdurantizmus.....	25
2.4. Prezentizmus a eternalizmus.....	26
2.5. Čas a pretrvávanie v čase.....	27
2.6. Eternalizmus v spojení s endurantizmom.....	29
2.7. Eternalizmus v spojení s perdurantizmom a exdurantizmom.....	32
2.8. Prezentizmus v spojení s endurantizmom.....	34
2.9. Prezentizmus v spojení s perdurantizmom a exdurantizmom.....	36
Záver.....	37
KAPITOLA 3 KOĽKO JE TEÓRIÍ PRETRVÁVANIA V ČASE?	
Úvod.....	38
3.1. Endurantizmus, perdurantizmus a verbálne rozdiely.....	38
3.2. Tvrdenia perdurantizmu a endurantizmu.....	40
3.3. Možné svety a logické priestory.....	42
3.4. Neurčitosť referencie.....	46
3.5. Perdurantizmus a exdurantizmus.....	49
Záver.....	52
VECNÝ REGISTER.....	54
LITERATÚRA.....	56

Úvod

Jednou z najdynamickejších a najviac diskutovaných tém v analytickej metafyzike od prelomu milénia je pretrvávajúce v čase. Záujem sa sústredil na spôsob, akým si bežné materiálne telesá uchovávajú svoju identitu naprieč časovými okamihmi a intervalmi. Identita je jednou z tradičných metafyzických tém, no pretrvávajúce prinieslo výrazný obrat smerom k filozofii fyziky. Kľúčovú rolu zohral Hilary Putnam, ktorý už koncom 60-tych rokov minulého storočia poznamenal, že tradičné filozofické chápanie času je na úrovni „človeka z ulice“ (Putnam, 1967, s. 240). Podľa tradičného prístupu existuje len prítomnosť a prítomné veci, minulosť a minulé veci už boli a budúce ešte len budú. Lenže, podľa Putnama, toto je v rozpore s tým, čo už dávnejšie hovorí veda, napr. špeciálna teória relativity. Podľa nej nejstuje nič ako absolútna prítomnosť, a teda ani absolútne delenie okamihov a udalostí na minulé, prítomné a budúce. Z pohľadu jednej vzťažnej sústavy je udalosť prítomná, no presne tá istá udalosť je v inej vzťažnej sústave minulé, no vzhľadom na princíp relativity sú obe tvrdenia pravdivé. Ak tieto skutočnosti domyslíme, tak pridáme k záveru, že všetky časové okamihy a všetky udalosti, ktoré sa v nich vyskytujú, sú existujúce (Putnam, 1967, s. 240). Samozrejme, že nie z pohľadu vzťažnej sústavy, ktorá je vo vzťahu k nám v relatívnom pokoji, ale z perspektívy iných sústav, iných pozorovateľov. V tomto zmysle by sme mali pohľad človeka z ulice poopraviť, no to automaticky vyvolá zmeny aj v predstave o pretrvávaní v čase. A tu sa začína spor medzi dvoma základnými koncepciami pretrvávania materiálnych telies: spor medzi endurantizmom a perdurantizmom. Prvá koncepcia vychádza z tradičného chápania času, druhá prichádza s vysvetlením, ktoré sa opiera o vedecký prístup a ktoré uprednostňuje aj H. Putnam.

V prvej kapitole spresníme pojem času. Prikloníme sa k jeho nereduktívnemu, realistickému chápaniu, pričom poukážeme na niektoré dôsledky teórie relativity s dôrazom na spájanie času s priestorom. V tomto teoretickom rámci nemajú materiálne telesá len tzv. priestorové časti, ale aj temporálne časti, o ktoré sa opierajú dve z troch teórií pretrvávania, ktorým sa budeme venovať v druhej kapitole. Prvou z nich je spomenutý perdurantizmus, druhou exdurantizmus. V protiklade k teóriám temporálnych častí stojí endurantizmus, podľa ktorého nepretrvávajú jednotliviny po častiach, ale ako celky, čo je zrejme postoj vychádzajúci z takého chápania času, ktoré Putnam pripisuje človeku z ulice. Mnohé metafyzické diskusie však v určitom štádiu vyvolali pesimistické názory, podľa ktorých nič vecné neriešia, keďže rozdiely v tvrdeniach konkurujúcich si teórií sú len verbálne. Neznamená to, že celá metafyzika je len o verbálnych sporoch, no viacerí autori tvrdia, že rozdiely medzi endurantizmom,

perdurantizmom a exdurantizmom súvisia len s referenciou jazykových výrazov, označovaním alebo použitím kvantifikátorov, t. j. s niečím, čo sa netýka reality, ale len jej konceptualizácie. Inými slovami, rozdiely v tvrdeniach spomínaných teórií sú len verbálnej povahy. Napríklad to, čo jedna skupina označuje za temporálnu časť štvorrozmerného objektu O, druhá nazýva výskytom trojrozmerného objektu O v konkrétnom časovom okamihu, čo je podľa kritikov len sporom o adekvátnom označovaní, no mimojazykovej reality sa priamo nedotýka.

S týmito závermi nebudeme súhlasiť. Predovšetkým sa ukáže, že jazyk perdurantizmu disponuje oveľa väčšou expresívnou silou ako jazyk endurantizmu, a preto dokáže v kontexte pretrvávania uchopiť aj také scenáre, ktoré konkurenčná teória nevidí. Tvrdenia endurantizmu a perdurantizmu nie sú ekvivalentné, čo znamená, že zobrazujú rozdielne skutočnosti. Inak je to v prípade perdurantizmu a exdurantizmu. Rozdiely medzi týmito dvoma koncepciami pretrvávania sú skôr verbálneho charakteru ako vecného, no vďaka nim dokáže exdurantizmus, v prípade označovania a referencie, prekonať viaceré problémy perdurantizmu. V závere poukážeme aj na subtílnejšie metafyzické rozdiely medzi perdurantizmom a exdurantizmom súvisiace s relativitou, ktoré sa v literatúre prehládajú.

V prvej a tretej kapitole sa objavujú časti, ktoré už autor publikoval. V prvom prípade ide o spoluautorskú publikáciu *Filozofia prírodných vied*, ktorá vyšla v nakladateľstve Aleph v roku 2013. V tretej kapitole sa objavujú časti z dvoch článkov, ktoré vyšli v časopise *Filozofia*. Konkrétne článok *Continuants and Temporal Parts* z roku 2015 a stať *Neurčitost referencie a pretrvavanie v čase* publikovaná v 2016. Táto monografia poskytla priestor na dopracovanie niektorých tém z uvedených textov a zároveň umožnila ich prepojenie v rámci širšieho odborného kontextu pomocou novej a rozsahovo najväčšej druhej kapitoly. V tejto podobe poskytuje ucelený pohľad na pretrvavanie a identitu materiálnych telies, ktorému je blízke tzv. statické chápanie času a pretrvavanie pomocou temporálnych častí. Naopak, autor neskrýva rezervovaný postoj voči dynamickému času a endurantizmu, ktoré majú blízko k názorom, ktoré H. Putnam pripísal človeku z ulice.

Táto publikácia by nevznikla bez cenných rád a pripomienok jej recenzentov a bez náležitej jazykovej redakcie. Za to patrí vďaka J. Odorčákovi, P. Labudovi a Z. Bariakovej. Rovnako sa chcem poďakovať vydavateľstvu Belianum za grafické úpravy rukopisu.

Autor

Identita a pretrvávanie v čase

Recenzenti:

Mgr. Pavol Labuda, PhD.

Mgr. Juraj Odorčák, PhD.

© Martin Schmidt

© Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2019

Návrh obálky a zalomenie: Mgr. art. Zuzana Ceglédyová

Jazyková redakcia: PaedDr. Zuzana Bariaková, PhD.

Všetky práva vyhradené. Ani jednu časť tejto publikácie nemožno reprodukovať, kopírovať, uchovávať či prenášať prostredníctvom elektronických, mechanických, rozmnožovacích či iných médií bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Filozofická fakulta

Rozsah: 60 strán

Formát: A5

Náklad: 100 ks

Vydanie prvé.

ISBN 978-80-557-1531-5